

Eerst een verzoek!

Wilt u met het betalen van de contributie voor 1977 wachten tot u onze acceptgirokaart hebt ontvangen?

Bestuursaanvulling

Op de ledenvergadering van 14 mei aanstaande zal een aantal bestuursleden van de VON aftreden omdat zij hun zittingsperiode hebben voltooid. In verband hiermee is het bestuur op zoek naar:

- een nieuwe *penningmeester*. Dit hoeft niet direct een financieel-economisch genie te zijn, maar wel een nauwkeurig iemand die er niet tegenop ziet begrotingen en financiële overzichten te maken. De penningmeester van de VON werkt altijd nauw samen met onze administratrice, Anneke van Canstein.
- een *basisschoolleraar*, die samen met de vertegenwoordigster uit het kleuteronderwijs, Ellen Loos, nieuwe activiteiten zal gaan ontwikkelen, gericht op deze schooltypen.

Denk er eens over na: u wilt toch ook dat de VON als vereniging goed blijft draaien?

Hans Verweij (voorzitter)

Beukenplein 16 III

Amsterdam

020 - 93 47 05

VERSLAG VAN DE LEDENVERGADERING OP 20 NOVEMBER 1976 IN UTRECHT

Thematisch gedeelte

De ledenvergadering viel uiteen in twee delen: een thematisch en een huishoudelijk gedeelte. Over het thema 'Werken met beeld en geluid' bent u via *Moer* 1976: 5 al uitvoerig geïnformeerd. Door ziekte van Pieter Konings konden slechts twee van de beloofde groepen van start gaan. Hiervoor waren, behalve de aanwezige bestuursleden en de leden van de voorbereidingsgroep, 67 belangstellenden. Naar aanleiding van de activiteiten op deze dag wordt u mogelijk in de loop van deze jaargang van *Moer* uitvoeriger geïnformeerd.

Huishoudelijk gedeelte

Financieel overzicht 1975

De ingekomen contributie is in 1975 lager gebleven dan geraamd was. Oorzaken: verminderde groei van de VON, relatief veel studentenabonnementen en collectieve abonnementen en de uitgave van *Het Beste uit Moer*. In 1976 zet de trend van verminderde groei zich voort. Niet alleen de inkomsten blijven echter wat achter bij de begroting, bij de uitgaven is dat tevens het geval.

Verslag van de kascommissie en benoeming van een nieuwe kascommissie

De kascommissie heeft de boekhouding in orde bevonden. In de nieuwe kascommissie zitten Ineke Twigt (nog voor één jaar) en Jan Bijvoet (voor twee jaar).

Activiteiten van het bestuur

De taken van het bestuur kun je onderbrengen in drie hoofdgroepen:

- a. bestuurs- en beleidsactiviteiten, die gericht zijn op het scheppen van voorwaarden om de vereniging in zijn geheel te laten voortbestaan;
- b. organisatorische activiteiten, die gericht zijn op de continuering van waardevolle bestaande activiteiten;
- c. ontwikkelingsactiviteiten, die gericht zijn op het starten van nieuwe activiteiten die in de beleidsnota genoemd worden.

ad a

- De subsidie voor de conferentie in 1977 is

aangevraagd bij de CMM en op een aantal voorwaarden toegezegd. Eén van de voorwaarden is dat vooral onderwijsgevendende uit kleuter-, lager en voortgezet onderwijs moeten worden toegelaten.

- Op de vorige najaarsledenvergadering is besloten dat de landelijke conferentie voorafgegaan zou worden door regionale één-themaconferenties. Het is niet gelukt die te realiseren. Wel zullen er ná de landelijke conferentie regionale één-themaconferenties worden gehouden in de herfstvakantie, als follow-up van de conferentie-stromen.
- Er is een overeenkomst gesloten met een nieuwe drukker voor *Moer*, namelijk de firma Vermande in IJmuiden. De VON treedt nadrukkelijk zelf als uitgever op; Ria Jaarsma is aangetrokken voor de layout en productiebegeleiding. Met ingang van het januarinumnummer gaat *Moer* er daarom niet alleen wat betreft de inhoud maar ook wat betreft de vorm anders uitzien.

ad b

- Er zijn twee thematische ledenvergaderingen voorbereid die veel meer leden trokken dan de vorige ledenvergaderingen.
- De congresvoorbereiding is in volle gang.
- Met de *Moer*-redactie is overlegd over de nieuwe vormgeving en de nieuwe drukker.
- De VON-vertegenwoordiger in de CMM is opgevolgd door een nieuwe vertegenwoordigster.
- Een werkgroep heeft namens het bestuur een reactie op de *Contourennota* gestuurd.
- Met de regionale werkgroepen is contact gehouden. Met deze groepen gaat het overigens alleen in het noorden van het land nog goed. Het bestuur zal overwegen iemand van VON-Nijmegen te vragen de opkomst en teruggang van zijn regiogroep te beschrijven voor *Moer*. Dit kan voor andere groepen leerzaam zijn.

ad c

De VON heeft in het verleden niet schooltype-specifiek gewerkt. Daardoor is de VON voor bepaalde schooltypen niet interessant geweest. Het bestuur wil het longitudinale uitgangspunt nu zo interpreteren dat deze schooltypen voorlopig extra aandacht krijgen. De volgende activiteiten zijn vanuit die visie gestart:

- De lbo-werkgroep. Er is een landelijke coördinatiegroep die wil komen tot de oprichting

van regionale werkgroepen lbo. In Haarlem is in dat kader al een dag georganiseerd over het deelraamplan Nederlands voor de onderbouw van het lager beroepsonderwijs. Het plan is nu om zo'n zelfde dag elders te organiseren, alsmede een vervolgdag in Haarlem

- Een 'kaderdag' over kleuter- en lager onderwijs in januari.
- Verder heeft de WAR zich na twee publikaties opgeheven, maar voormalige WAR-leden willen wel meewerken aan een reeks meer gestructureerde publikaties: VON-boeken.
- Volgend jaar moet er een nieuwe beleidsnota komen. Hierin moeten duidelijke standpunten worden ingenomen ten aanzien van een aantal onderwijskundige problemen om geen kleurloze vereniging te worden. Bij de reactie op de *Contourennota* bleek, dat de VON ten aanzien van verschillende zaken geen duidelijk standpunt heeft ingenomen. De CMM-volggroep signaleert ook dat er in de beleidsnota weinig concrete punten staan.
- Door tijdgebrek heeft het bestuur zich nog niet georiënteerd over de 'Open School'. Dit zal in de toekomst wel gebeuren.

Thema voor de volgende ledenvergadering

Een opiniepeiling leverde een aantal suggesties op, waarvan de volgende vier op veel belangstelling konden rekenen:

- a. Thematisch onderwijs, projecten en vakkenintegratie;
 - b. Jeugdliteratuur;
 - c. Interactie, leren discussiëren in de klas, spreken en luisteren in groepssituaties;
 - d. Ideologische beïnvloeding door middel van teksten die in het onderwijs gebruikt worden.
- Voor deze vier thema's hebben zich op de vergadering leden aangemeld die bereid zijn in een voorbereidingsgroep te gaan zitten. Het bestuur zal één van deze thema's uitkiezen voor de volgende ledenvergadering.

Bestuursaanvulling

Het bestuur wordt aangevuld met Annelies Bakker. Haar naam kon niet tijdig bekend worden gemaakt, maar de ledenvergadering heeft er geen bezwaar tegen als ze met ingang van deze vergadering in functie komt. Haar taak is met name het begeleiden van de lbo-werkgroep.

Evaluatie

- Omdat één dag door een aantal aanwezigen te kort wordt gevonden voor dit thema, wordt er een kwikgroep opgericht: Werken met beeld en geluid.

Informatie over deze kwikgroep is te verkrij-

gen bij Ellen Loos, Abraham Kuiperweg 35, Dordrecht.

- Een voorstel om het huishoudelijk gedeelte vooraf te laten gaan aan het thematisch gedeelte wordt verworpen.

BEGROTING 1977

(Ter vergelijking zijn tussen haakjes de begrotingsbedragen voor 1976 vermeld.)

Inkomsten

1	contributies	99.500	(76.500)
2	collectieve abonnementen op Moer	10.000	(15.000)
3	verkoop losse nummers/oude jaargangen Moer	1.500	(1.500)
4	afdracht VON-België voor Moer	2.500	(2.000)
5	rente	1.000	(700)
		<u>114.500</u>	

Uitgaven

1	bestuur		
1.1	onkosten (reiskosten, telefoon, porti)	7.000	(4.600)
1.2	ledenvergaderingen	2.000	(750)
1.3	kaderdag	500	(250)
1.4	VON-info	10.500	(8.000)
		<u>20.000</u>	(13.600)
2	administratie		
2.1	administratieve kosten	12.000	(9.000)
2.2	loon administratrice (incl. loonbelasting en soc. lasten)	13.000	(11.650)
2.3	huur bureauimte (verlichting, verwarming)	550	(500)
2.4	onkostenvergoeding administratrice	1.000	(950)
		<u>26.550</u>	(22.100)
3	Moer (redactioneel gedeelte)		
3.1	druk- en zetkosten	41.000] (44.000)
3.2	verzendkosten	8.000	
3.3	honoraria auteurs	4.800	(4.800)
3.4	onkosten redactie	4.150	(5.200)
		<u>57.950</u>	(54.000)
4	veldactiviteiten	5.000	(5.000)
5	volggroep CMM	1.000	(1.000)
6	propaganda	2.000	(2.500)
7	diversen	2.000	(2.000)
		<u>114.500</u>	

Zoals reeds op de ledenvergadering en in de vorige VON-info is aangekondigd, is het noodzakelijk de contributie te verhogen. De geraamde contributie-opbrengst die in bovenstaande begroting vermeld staat, is gebaseerd op een contributie van f 35,- voor leden met een bruto jaarinkomen van meer dan f 30.000,-, van f 27,50 voor leden die minder dan f 30.000,- bruto per jaar maar meer dan f 15.000,- bruto per jaar verdienen, en van f 20,- voor leden met een bruto inkomen van minder dan f 15.000,- per jaar.

Verslag lbo-eendagsconferentie

Op 13 november 1976 (dus al weer een hele poos geleden) werd de eerste VON-eendagsconferentie voor leraren Nederlands aan scholen voor lager beroepsonderwijs gehouden. Op deze grauwe zaterdag kwamen ongeveer 30 mensen bijeen in de school voor lbo en mbo 'Mons Aurea' te Haarlem. De naam van de conferentie was 'Naar thematisch moedertaalonderwijs'. Onder 'thema' moet hierbij worden verstaan: een bewust gekozen inhoud voor het onderwijs in de taalvaardigheden lezen, luisteren, spreken en schrijven. De vraag die — vooral in subgroepenwerk — aan de orde kwam, was: Hoe kom je aan thema's? Hoe bepaal je wat zinvolle onderwerpen zijn om met je leerlingen over te praten of te lezen? Hoe kom je aan thema's 'vanuit de leerlingen'?

Als voorinformatie voor deze dag was de deelnemers toegestuurd het Concept Raamplan Onderbouw LBO voor het vak Nederlands, een door een werkgroep van de Landelijke Pedagogische Centra samengesteld stuk. Gedeeltes daaruit werden gebruikt voor deze dag.

De deelnemers toonden zich tevreden met het programma van de conferentie ('dit is nog eens concreet werken'). Op 29 januari is een vervolgdag gepland. Dezelfde conferentiedagen zullen ook op een andere plaats in het land worden gehouden (waarschijnlijk in Zwolle, op 5 februari en 5 maart). De lbo-coördinatiegroep,

die deze dag organiseerde, zal ook medewerking verlenen aan het Nationaal Symposium Moedertaalonderwijs van de NCB (zie hierna). Contactpersoon van de lbo-coördinatiegroep: Paul van der Pol, Zaanenlaan 102, Haarlem.

Nationaal Symposium Moedertaalonderwijs in het LBO

In maart 1977 zal op een tweetal dagen (22 en 30 maart) het Nationaal Symposium Moedertaalonderwijs in het LBO worden georganiseerd ter gelegenheid van het 80-jarig bestaan van het onderwijs van de Nederlandse Christelijke Boerenbond te Tilburg. Dit symposium is toegankelijk voor alle docenten Nederlands in het lbo. De VON heeft toegezegd medewerking te verlenen aan dit evenement. Inlichtingen: Onderwijs van het NCB, Spoorlaan 350, Tilburg, tel. 013 - 42 00 80.

VON-ZWN is (voorlopig) niet meer

In het vorige seizoen organiseerde VON-ZWN een aantal bijeenkomsten over uiteenlopende onderwerpen. Zo stond de ene avond creatief schrijven centraal, een andere het schoolbuurthaarzaamheidsproject van de Delftse schoolbegeleiding. Zo'n opzet bleek wat nadelen met zich mee te brengen: het aantal deelnemers per avond varieerde te sterk, er ontstond nooit een vrij hechte kring belangstellenden omdat steeds weer andere mensen op andere onderwerpen afkwamen en

tenslotte: net als ieders belangstelling op zo'n avond eenmaal goed gewekt was, was het al weer tijd om naar huis te gaan, kortom, de stuurgroep was er toch niet zo tevreden mee, het leek allemaal erg vrijblijvend.

Ze dacht dan ook het ei van Columbus gevonden te hebben, toen het idee gelanceerd werd om in dit seizoen alle avonden te organiseren rondom één onderwerp: thematisch moedertaalonderwijs. Verschillende aspecten daarvan zouden door werkgroepjes al of niet tijdens de maandelijkse bijeenkomsten uitgewerkt worden. Als plaats van samenkomst was met zorg een prima kroeg uitgekozen. 400 mogelijke belangstellenden kregen een convocatie in de bus. Er kwamen er 6. Toen hun aantal na een nieuwe convocatie, op de tweede avond niet vermeerderd was, zag de stuurgroep het voor dit seizoen niet meer zo zitten en besloot VON-ZWN (dat al bijna omgedoopt was in VON-Kafee) maar even in de ijskast te zetten.

Misschien zijn er leden die dat ook erg jammer vinden. Willen die contact opnemen met de stuurgroep? We kunnen dan gezamenlijk nagaan of er nog mogelijkheden zijn om de bijeenkomsten op de een of andere manier voort te zetten. Stuur even een berichtje aan: Ineke van Egeraat, Lindenlaan 30, Berkel en Rodenrijs, of aan: Rob Kieft, Leiwater 27, Zoetermeer.

VON - CONFERENTIE :

LEERPLANONTWIKKELING DOOR DOCENTEN

4 tot met met 7 april te Noordwijkerhout

Zie ook aankondiging voorin; VON-leden krijgen een folder met inschrijvingskaart thuis gestuurd.

Stroom 1:

Werken met prentenboeken

'Wat doen "Fien en Pien" in een tweede klas en wat moeten kleuters met Barbapapa?'

Met deze en andere vragen rondom Prentenboeken voor 4-8-jarigen houdt stroom 1 van de aanstaande VON-conferentie zich bezig.

Waarom?

Prentenboeken zijn erg belangrijk voor de taalontwikkeling en de wereldoriëntatie van het jonge kind.

Daarnaast: de functie die een boek in het leven van volwassenen vervult, vervult het prentenboek in het leven van jonge kinderen. Dus door te lezen verrijken en vergroten wij en zij onze ervarings- en beleevingswereld. Het is dan ook jammer dat je in een lagere schoolklas zelden of nooit een prentenboek aantreft. Erger nog is het, dat prentenboeken ook in de meeste kleuterscholen slechts een bescheiden rol vervullen.

Voor wie?

De stroomleiders hebben deze stroom opgezet voor kleuterleidsters en onderwijzers(essen).

Wat gaan we doen?

Tijdens deze conferentie zullen wij samen proberen het prentenboek de

functie te geven die wij in de eerste alinea hebben aangegeven, d.w.z. we gaan trachten het prentenboek in dienst te stellen van (mondelijke) taalvaardigheid, en van de vergroting van de ervarings- en beleevingswereld. Dat betekent dat we voor de minder taalvaardige kinderen ook middelen moeten vinden om het prentenboek te leren 'verstaan'.

Hoe gaan we dit doen?

We komen naar Noordwijkerhout met een heleboel prentenboeken. De eerste dag gaan we die bekijken en bespreken, zodat we een indruk krijgen van het materiaal, waarmee we werken. Vervolgens vertonen we een videoband over gesprekken met kinderen n.a.v. een boek. Alle deelne-

mers krijgen protocollen van die gesprekken, en daarmee bezinnen we ons op de vraag hoe en in hoeverre de taalvaardigheid van kinderen door die prentenboeken wordt vergroot.

Tenslotte gaan we in groepen, met de meest geschikte prentenboeken, werkvormen bedenken, om in onze eigen situatie de taalvaardigheid van onze leerlingen d.m.v. een prentenboek te vergroten. Voor minder taalvaardige kinderen moeten we het prentenboek ontsluiten. Deze kinderen bereik je niet voldoende met een louter verbale aanpak. Zij hebben daarnaast behoefte aan spelend, motorisch bezig zijn. Zo mogelijk vertonen we van zo'n werkwijze een videoband, maar we zullen ook zelf eerst deze werkwijze ervaren. Daarna proberen we weer in groepen nog meer werkvormen te bedenken, waarmee we in onze eigen situatie met minder taalvaardige kinderen prentenboeken 'te lijf' kunnen gaan.

Wie hebben de stroom voorbereid?

De stroomleiders: Guus Tienstra, lerares Nederlands aan de Rijks P.A. en de Rijksopl. kleuterleidsters te Middelburg; en Marjan Werts, idem. Adviseur: Rien Haak, leraar Nederlands aan de Chr. P.A. te Middelburg.

Stroom 2:

Creatief schrijven op de lagere school

Deze stroom is bedoeld voor leerkrachten aan de lagere school en voor docenten en studenten van de pedagogische academie. Speciaal uitgenodigd zijn zij die bij schriftelijke taaluitingen van kinderen meer aandacht besteden aan het creatieve en emotionele proces, dan aan het cognitieve proces.

Wij zullen ons vooral met de volgende vragen bezighouden:

- 1 Wat willen we bereiken met 'creatief schrijven' in het lager onderwijs?
- 2 Hoe doen we dat in de praktijk?
- 3 Kunnen we samen een schets voor een leerplan 'creatief schrijven' ontwerpen?

De begeleiders van de stroom zijn: Jos van Hest, docent taalexpressie aan het Instituut voor dramatische vorming te Amsterdam; en Rezy Lemmens, docente Nederlands en dramatische vorming aan de pedagogische academie te Hengelo.

Stroom 3:

Teksten op het lbo

De vakdidactiek heeft ons tot nog toe weinig of niets verteld over de

wijze waarop we met de 'leefwereld' van de leerling rekening kunnen houden, wanneer we lessen maken. De laatste jaren maakt de methode van het exemplarisch leren, die probeert om *eigen ervaringen en gevoelens* te verbinden met wat *geleerd moet* worden om zich in een maatschappij te kunnen handhaven, opgang. Aanluitend bij die methode gaan wij er voor de stroom 'Teksten op het lbo' van uit, dat de deelnemers in hun schoolpraktijk op het lbo teksten (fictionele en zakelijke teksten, al dan niet gecombineerd met beeld of geluid) willen gebruiken als middel om leerlingen te helpen meer inzicht te krijgen in hun eigen situatie en in de maatschappelijke werkelijkheid daaromheen.

Tijdens de conferentie willen we met de deelnemers een didactiek uitwerken die teksten aan laat sluiten op de leef- en ervaringswereld van de leerlingen en die hun leert kritisch te lezen. In die didactiek zijn open (i.e. thematische) delen, waarin de keuze van de leerlingen op grond van hun emoties en interessen bepalend is, en gesloten (i.e. cursorische) delen, waarin de vaardigheden om met teksten te werken worden aangeleerd.

Voor die werkwijze hebben we gegevens van en over de leerlingen nodig; we verwachten dan ook dat de betrokken leraren hun inzichten in de 'leefwereld' van hun leerlingen en in de specifieke mogelijkheden van het lbo willen inbrengen. Bij de voorinformatie zullen we de deelnemers vragen gegevens over hun leerlingen te verzamelen (vrijtijdsbesteding, meningen over allerhande zaken), aan te geven hoe zij als leraar daartegenover staan en in hoeverre ze mogelijkheden zien met het op school voorhanden leermateriaal daarop in te spelen. Ter oriëntatie zullen we een serie lessen ontwerpen en vragen die van commentaar te voorzien, zo mogelijk na uitproberen in de klas. Op de conferentie zullen deze gegevens het startpunt zijn. Vandaaruit wordt dan dezelfde methode van exemplarisch leren gevolgd: de deelnemers kiezen thema's en bepalen 'waar ze met een serie lessen naartoe willen'; de vaardigheden die nodig zijn om zo'n serie lessen op te zetten worden systematisch geoefend. Tenslotte zullen we in subgroepen een aantal lessen met door ons (en naar we hopen ook door de deelnemers) meegebracht tekstmateriaal opstellen; in die fase besteden

we dan ook aandacht aan allerlei mogelijke werkvormen.

Marten Douma, Hanneke Lentz, Marjolijn Peters, Irène Randoe.

Stroom 4:

Letterkunde-onderwijs

De stroom is opgezet voor leraren Nederlands aan scholen voor voortgezet onderwijs, die naar een (nieuwe) motivering en naar (nieuwe) mogelijkheden zoeken voor hun letterkunde-onderwijs. Het antwoord op deze veronderstelde behoefte is naar onze overtuiging een letterkunde-onderwijs dat consequent uitgaat van en aansluit op de leeservaring van leerlingen. Aan deze opvatting ligt een min of meer uitgewerkte benadering van het verschijnsel literatuur ten grondslag, waarmee wij de deelnemers tijdens de conferentie in theorie en praktijk willen laten kennismaken.

We beginnen ons programma met reflectie op onze eigen leeservaringen: is het mogelijk om binnen onze eigen leeservaringen een bepaald type ervaring af te bakenen dat we, voorlopig intuïtief nog, literair zouden kunnen noemen? Wat zijn de kenmerken van die 'bijzondere' ervaring? In hoeverre is die ervaring gebonden aan ons als lezer, in hoeverre aan de tekst en zijn eigenschappen? En als we voor die ervaring het woord literair gebruiken: in hoeverre stemmen we dan in met of wijken we af van het traditionele literatuurbegrip? Hoe die ervaring nader kan worden omschreven en geïdentificeerd en wat voor consequenties dat dan heeft voor ons denken en handelen rond letterkunde(onderwijs), zal verder tijdens de reflectie ter sprake komen. Voorop staat in ieder geval bij ons de geldigheid van die ervaring bij wie die ook voorkomt, door welke tekst hij ook wordt opgeroepen, hoe slecht, hoe goed, hoe verheven, hoe banaal hij ook mag zijn. Wij hopen duidelijk te maken dat deze ervaring naar zijn aard de lezer confronteert met zichzelf en de hem gegeven werkelijkheid en dat hierin dan ook het belang is gelegen van letterkunde en letterkunde-onderwijs, omdat een mens zich alleen aan zijn ervaringen kan verwetenen. We zouden deze benaderingen humanistisch willen noemen naar analogie van de humanistische psychologie van Maslow e.a. Na de reflectie zal een ander worden toegelicht en toegepast aan de hand van een moderne literaire tekst, een historische tekst en een stuk

jeugd- of triviale literatuur. Het programma wordt afgerond met een sessie leerplanontwikkeling waarin de consequenties van het voorafgaande in de praktijk van het onderwijs worden doorgesproken.

De stroom is samengesteld door Jacques van Alphen en Helle Alofs.

Stroom 5:

Luisteren

De stroom luisteren is bedoeld voor alle leerkrachten in het moedertaalonderwijs, die het luisteronderwijs als een probleem ervaren. Wel moet hierbij aangegetekend worden dat de begeleiders zich tot nu toe voornamelijk op het voortgezet onderwijs hebben georiënteerd. Het doel van de stroom is een visie op het luisteronderwijs te ontwikkelen en te komen tot duidelijke uitgangspunten voor dat onderwijs.

Sinds enkele jaren beschikt iedere leerkracht in het moedertaalonderwijs over materiaal om de luistervaardigheid van zijn leerlingen te toetsen. Afgezien van de kwaliteit van die toetsen kunnen we stellen dat er voor het *onderwijs* in luisteren nauwelijks enig materiaal ontwikkeld is. Met het afnemen van *toetsen* alleen geven we nog geen onderwijs. Maar hoe moet dat onderwijs in luisteren er dan uitzien? En welke relatie heeft het met andere vakonderdelen? Wat is luisteren eigenlijk? Dit zijn enkele van de vele vragen die in de stroom luisteren aan de orde zullen komen. We zullen ze indelen in twee soorten: vragen over het luisterproces zelf en vragen over hoe je luisteronderwijs moet geven.

Als we ons verdiepen in de theorie over het luisteren en in onze eigen manier van luisteren, krijgen we informatie over het luisterproces. Combineren we deze informatie met een visie op het onderwijs, dan komen we terecht in een discussie over de doelstellingen van het luisteronderwijs. Hierbij is het belangrijk dat we deze discussie toespitsen op de praktijk van het lesgeven. We moeten het echter niet bij een discussie laten, maar ook werken aan concrete luisterlessen. Ook de problemen rond de toetsing zullen dan aan de orde komen. De begeleiders van de stroom zijn: Ineke Bulte, wetenschappelijk medewerker aan het instituut voor Fonetiek, universiteit van Nijmegen; Jan Griffioen, wetenschappelijk hoofdmedewerker vakdidactiek, Rijksuniversiteit te Groningen; Henk Lamers, wetenschappelijk medewerker

Taalbeheersing, universiteit van Amsterdam; Leo Lentz, hoofdvakstudent Taalbeheersing, universiteit van Amsterdam.

Stroom 6:

Taalonderwijs van morgen?

De stroom 'Taalonderwijs van morgen?' is bedoeld voor alle leerkrachten die werken op de kleuterschool, de lagere school en scholen voor buitengewoon onderwijs. Verder zijn bestuursleden en leden van oudercommissies ook welkom als ze zich op hun school bezighouden met op emancipatie gericht taalonderwijs.

Het doel van de stroom is, met de deelnemers werken aan een proces van bewustwording, waardoor zij in staat worden gesteld, te ontdekken welke belangrijke voorwaarden een rol spelen bij onderwijsontwikkelingswerk. Het werken met de deelnemers is specifiek gericht op:

- * Stelling nemen met betrekking tot uitgangspunten en doelstellingen op het gebied van het moedertaalonderwijs, onder meer door analyse van de bestaande situatie. Hierbij zal gebruik gemaakt worden van groepsdiscussies, die het karakter kunnen hebben van schoolteamvergaderingen.

- * Een mening vormen over de aard van de planning van huidige of gewenste onderwijsleerprocessen. In dit verband zullen de deelnemers ook bezig zijn met de functie van hun eigen taalmethode. Verder worden met behulp van video-opnamen taalgbruikssituaties geobserveerd, om te kunnen beslissen op welk leerstofgebied een open of gesloten planning van onderwijsleerprocessen noodzakelijk is.

- * Ervaring opdoen in groepsverband met het proces van creatieve samenwerking tussen leerkrachten en deskundigen van buiten de school. Hierbij zullen simulatie- en rollenspel worden gebruikt om zoveel mogelijk het overleg binnen een schoolteam te benaderen.

- * Rekening houden met een bepaald schoolmodel en de invloed daarvan op onderwijsontwikkelingswerk.

- * Exemplarisch werken aan onderdelen van een onderwijsontwikkelingsplan. Dit kan zowel betrekking hebben op het opzetten van een leergang als op een aanzet maken voor een taal-spel-otheek.

De begeleiders van de stroom zijn: Ruud Gorter, pedagogisch didactisch medewerker Stichting Schooladviesdienst Nijmegen; voorzitter Centrale werkgroep moedertaalonderwijs; Paul

Serlie, pedagogisch didactisch medewerker SAD Nijmegen, vooral m.b.t. het leestaalonderwijs 4-8-jarigen; Jan Bakker, medewerker Schooladviesdienst Apeldoorn, lid Centrale werkgroep moedertaalonderwijs.

Stroom 7:

Projectonderwijs

De stroom projectonderwijs wordt opgezet voor leerkrachten van basis-, middelbaar en beroepsonderwijs die onvrede ervaren met bestaande werkvormen en die belangstelling hebben voor de mogelijkheden van projectmatig werken. Omdat de conferentie maar vier dagen duurt is het onmogelijk om zinnig met elkaar te werken als de groep te heterogeen is. Daarom kunnen alleen die mensen zich opgeven die zelf al eens projecten hebben gedaan.

Wat verstaan we onder projectonderwijs? Je kunt projectonderwijs beschouwen als methode in een proces van bewustwording, óf, als modieus didactisch verschijnsel. Bij het eerste onderzoeken mensen (leerlingen) hun eigen leefwereld aan de hand van centrale vragen die ze zelf stellen. Ze onderzoeken met elkaar niet alleen het hoe van de verschijnselen om zich heen, maar voornamelijk het waarom ervan. Door projecten leren mensen zichzelf kritisch en mondig te maken en zich actief op te stellen in de maatschappij. Bij het tweede onderzoeken mensen alleen het hoe van de dingen. Het is in feite niet meer dan een vriendelijker vorm van klassikale instructie; de leerstof staat vast. Wij kiezen voor de eerste vorm van projectonderwijs.

Hoe gaan we werken?

Pas vanuit gemeenschappelijke ervaringen kan men komen tot gemeenschappelijke vragen. Tijdens het congres zal dan ook met de groep een klein project worden gedaan, om al werkend concreter de problemen te kunnen aangeven. We delen de dagen in volgens de indeling die bij projectonderwijs gebruikelijk is. Na afloop van elke fase zullen we het project onderbreken om het gebeurde te bespreken. Als fasen worden gezien: kiezen van een thema; opsplitsen in subgroepen; informatie verzamelen; verwerken van de informatie; en, de evaluatie van het geheel. Het gaat niet om een produkt, maar om de analyse van het projectproces.

De stroomleiding bestaat overwegend uit mensen die zelf vrij veel ervaring met projectonderwijs hebben. Zij zullen het project in principe net zo be-

geleiden als zij gewend zijn in projecten met leerlingen: projectmatig. Het begrip projectmatig werken is niet in een paar woorden te omschrijven, is nog steeds in ontwikkeling en juist hetgeen de stroomleiding hoopt dat de deelnemers tijdens het congres voor zichzelf duidelijk respectievelijk duidelijker zullen krijgen.

Wat moet u doen?

Als u zich opgeeft wordt u vóór het congres het boekje *Projectonderwijs, afleren en aanleren* en het *Moer-nummer* (1976: 5) toegezonden. Er wordt vanuit gegaan, dat u dit goed doormeent van te voren.

Wat daarna?

Het is de bedoeling dat er follow-up dagen georganiseerd worden in de regio's in samenwerking met plaatselijke onderwijsgroepen/winkels, waar leerkrachten concrete praktijkervaringen kunnen uitwisselen.

Stroom 8:

Politieke vorming in het moedertaalonderwijs via dramatische werkvormen

De aard van de dramatische werkvormen vereist, dat de deelnemers ongeveer dezelfde achtergrond hebben, in politieke zin, maar ook qua onderwijsfeer. Daarom hebben we een voorkeur voor werken met deelnemers uit het voortgezet onderwijs. Dat neemt niet weg, dat ieder die wettelijk geïnteresseerd is, en mee wil blijven doen tot en met de follow-up, welkom is.

Wij willen de docenten die in het moedertaalonderwijs serieus politiekvormende doelen willen nastreven, een aantal min of meer theatrale werkvormen aanbieden die voor die doelen bruikbaar kunnen zijn.

De huidige maatschappij wordt ge-

kenmerkt door grote verschillen in kennis, macht en inkomen. Deze verschillen zijn historisch gegroeid, maar hebben daardoor nog geen eeuwigheidswaarde. Integendeel! Politieke vorming is: bewustmaken van de veranderbaarheid van het maatschappelijke systeem; activeren van de bereidheid aan veranderingen mee te werken; laten zien dat er perspectieven zijn.

Dat in het moedertaalonderwijs een politieke taak is weggelegd, ligt voor de hand. Het onderwijs in de mondelinge taalvaardigheid, bijvoorbeeld, schiet te kort als ze beperkt blijft tot een training van technieken. Ze moet ook de machtsrelaties die aan veel taalgedrag ten grondslag liggen, onderzoeken. En de in de analyse verkregen kennis van die machtsrelaties moet in dat onderwijs uitgangspunt zijn van acties tegen machtsmisbruik. Onderwijs is een politieke zaak, dus ook leerplanontwikkeling.

We hebben die dramatische werkvormen gekozen, die taalgedrag en politiek bewustzijn in een onlosmakelijk verband ontwikkelen, te weten: het geleide rollenspel, het politiek situatiespel, het Brechtse leerstuk, en het voorstellingsgerichte vormingstheater. De eerste twee werkvormen worden uitgeprobeerd in speciaal voor de stroomgangers ontworpen spelen. De andere twee zullen inspiratiebron zijn.

Stroom 9:

Vertellen

Sinds een jaar of wat is de verteltheorie, narratologie om het duurder te zeggen, doorgedrongen in het Nederlandse onderwijs. Het boekje *Indringend lezen deel 2* (Het paarse Dropje) staat op veel programma's en richt

daar in zijn onduidelijkheid en slechte verwerking van de theorie kwaad aan. De basisfout van het boekje is, dat een warrig begrippenapparaat door leerlingen toegepast moet worden aan de hand van literaire teksten, korte verhalen.

Iedereen die hiermee denkt te kunnen werken, draait zich en de leerlingen een rad voor ogen, verandering van programma is snel geboden.

Nu betreft het hier de middelbare school, vanaf derde klas havo of vwo, globaal genomen. Met vertelbegrippen dient al veel eerder, op zijn minst al in de basisschool, gewerkt te worden: niet op deductieve, maar op inductieve wijze (al vertellend leert men ...). Het materiaal dient niet op hoogtalig niveau te staan, het uitgangspunt moet liggen bij eenvoudige teksten in woord en beeld. Een, nog niet bestaande, leerplanning zal een continuïteit moeten nastreven van basisschool tot middelbare school en voortdurend praktijk en theorie moeten combineren.

Stroom 9 stelt als werkdefinitie: een verhaal is een verandering van één situatie in een andere (Thomashevschij), toetst die aan eenvoudig beeldmateriaal, stelt die zonodig bij en vraagt zich aan de hand van ander beeld- en woordmateriaal af wat constante factoren zijn die het vertelgedrag bepalen, hoe daar mee te oefenen is, hoe daarop een leerplan vertellen te baseren is.

Als belangrijkste werkvorm speelt: het vervaardigen van een 15 minuten videofilm, waarin een aantal van de bevindingen wordt toegepast, gecontroleerd en geëvalueerd om meer zicht te krijgen op het ingrijpende spel dat vertellen is.

Rein Bloem.

In dit nummer:

Guus de Bakker / Wat is eigenlijk moedertaalonderwijs? 4

Ellen Loos / De kleuterleidster als moedertaalleraar 7

Jan Rutting / Moedertaal is belangrijk, maar moet geen apart vak zijn op de basisschool 12

Loes te Boekhorst / Ha! Iemand uit het lbo! 21

Erma Klarenberg & Aart de Ridder / Verandert een leerling sneller dan zijn leraar? Het verslag van verwachtingen en de onderwijspraktijk 29

Ineke van Geest / De lotgevallen van een moedertaalleraar 34